

วิชาขุมหาเทศนา กัณฑ์ที่ ๖
เทศนาธิษฐานและอัมมจักกัปปวัตตนสูตร

พระสุพนมณี (ผิน สุวโจ ป. ๖) วัดบวรนิเวศวิหาร
กรุงเทพมหานคร

พระธรรมเทศนาในอภิลักขิตกาลทางพระพุทธศาสนา
คณะธรรมยุต
จัดพิมพ์เผยแพร่

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺทสฺส.

เหตุเม ภิกฺขเว อนุตา ปทุพฺพิเตน น เสวิตฺพุทฺธาติ.

อนุสนธิพระธรรมเทศนา มีบุพพาปรัสเซียเนื่องเป็นลำดับมา วาระนี้จักได้พรรณนาพระประวัติของสมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า ตอนทรงทำธรรมเทศนาธิษฐานพร้อมด้วยอธิบายความในอัมมจักกัปปวัตตนสูตรเป็นลำดับไป.

ทราบว่าได้สามารถจะตรัสธรรมได้โดยฉับพลัน ซึ่งเรียกว่าอุคคตัตถุญญก็มี ที่ต้องได้รับอธิบายจึงตรัสรู้ได้ ซึ่งเรียกว่าวิจิตตุญญก็มี ที่พอบรมได้ ซึ่งเรียกว่านยะก็มี ที่ต้องอบรมกันมากมาย ซึ่งเรียกว่าปพรมะก็มี อันเปรียบด้วยดอกบัว ๔ เหล่า คือ ขึ้นมาพ่นน้ำคอยรับสัมผัสแสงอาทิตย์ จะบาน ณ วันนี้ก็จะมีจะบาน ณ วันพรุ่งนี้ก็จะมี จะบาน ณ วันต่อๆ ไปก็มี ที่ยังอยู่ในน้ำ อันจะเป็น

เทศนา อัมมจักกัปปวัตตนสูตรโดยเวทยากรณภายิต (ซึ่งพระสงฆ์จะได้ทำการคณสาธยายต่อไป ณ บัดนี้).

ตามพระบาลีอุทเทสว่า เหตุเม ภิกฺขเว อนุตา ปทุพฺพิเตน น เสวิตฺพุทฺธา นั้น แปลความว่า ดอกอุคคตัตถุญญทั้งหลาย ส่วนสุด ๒ อย่างนี้ อันบรรพชิตไม่ควรเสพเป็นต้น. สรุปลความโดยสังเขปได้เป็น ๓ ตอน คือตอนต้น

อาจสำเร็จได้ เช่นจะประกอบการอาชีพในทางค้าขาย อันจะมีความเจริญได้ก็ด้วยเลือกทางค้าขายเหมาะแก่ถิ่นประเทศและคราวฤดู เมื่อเลือกทางถูกต้องโอกาสแล้ว ผลซึ่งจะพึงได้รับก็งอกงามไพบูรณ์โดยควรแก่เหตุที่ประกอบ โดยที่สุคนธุคลจะประจักษ์ถึงพื้นฐานที่ดี ถ้าไปผิดทางไม่ถูกวิถีทางที่คนทั้งหลายดำเนินกัน ก็ไม่สามารถถึงพื้นฐานที่นั่นโดยสะดวกได้ แม้หากจะถึงช้าเกินแก่

ให้ลำบากเปล่า ๑ แล้วทรงชี้ทางซึ่งควรประพฤติปฏิบัติพอดีพองามอันไม่ตึงจนเกินไป และไม่หย่อนจนเกินควร ซึ่งเรียกว่ามัชฌิมาปฏิปทา ได้แก่ ข้อปฏิบัติเป็นสายกลาง ทรงจำแนกองค์โดยเจาะจงไว้ ๘ สถาน ซึ่งเรียกว่ามรรค ๘ คือ สัมมาทิฏฐิ ความเห็นชอบ สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบ สัมมาวาจา เจรจาชอบ สัมมาสัมมันตะ ทำการงานที่ชอบ สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพแต่

เดือดร้อน ไม่ใช่ความสุขโดยปกติ ซึ่งคนสามัญเขาจะพึงได้ ทั้งเป็นสุขที่ได้ไม่เท่าเสีย กล่าวคือไม่พอแก่ทุกข์ที่จะพึงได้รับ คนประพฤติทุจริต แม้จะฉลาดรู้จักหาอุปถัมภ์และหลีกเลี่ยงโทษทุกข์ในภายนอก ถึงเช่นนั้นใจของผู้ประพฤติทุจริตเองย่อมจะรู้สึกคำหาหนืดเองได้ ซึ่งเป็นปัจจัยให้มัวหมองไม่ผ่องใสในภายใน ทำใจไม่ปลอดโปร่งเหมือนอย่างกับประพฤติสุจริตความดีงาม ความ

เช่นนี้จัดเป็นสัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบ.

สัมมาวาจาประการที่ ๓ นั้น ได้แก่พูดเจรจาแต่ในคำที่จริงที่ชอบ ไม่มีเท็จไม่มีเพี้ยนปะปนเลย นี้เป็นอาการอันหนึ่ง เจรจาให้ผู้อื่นสามัคคีปรองดองกันในคราวที่เขาคิดพ้องร้าวราน ไม่เจรจาต่อเสียดซึ่งเป็นเหตุให้เขาแตกรำวกัน นี้เป็นอาการอีกอย่างหนึ่ง รู้จักหาถ้อยคำที่ไพเราะสุภาพเรียบร้อยมาพูดจา

สัมมาสัมมันตะ การงานชอบ.

สัมมาอาชีวะนั้น ได้แก่หาเลี้ยงชีพในทางที่ไม่เบียดเบียนผู้อื่น เช่น ทำนา ทำสวน ค้าขาย และรับราชการเป็นต้น โดยซื่อสัตย์สุจริต เว้นจากอาชีพที่ไม่สมควร มีเบียดเบียนกันและกัน เช่นทำโจกรรมเป็นต้น อันเป็นการเลี้ยงชีพที่ผิดศีลธรรม ละเอียดขึ้นไปถึงจนการขายศาสตราวุธและของ

เคยมีติดตัวอยู่แล้วด้วยความไม่รู้ แต่เมื่อรู้สึกซึ้งก็พยายามขับไล่ปลดปล่อยตัวจากความชั่วอันนั้นเสีย ส่วนความดี ซึ่งเคยมีติดตัวอยู่แล้ว ก็คอยระวังถนอมไว้ให้คงเป็นปกติเดิม เหมือนอย่างภิกษุที่ไว้รักษาความดีไว้เหมือนอย่างเกลือรักษาความเค็มฉะนั้น ความเพียรตั้งปรายายมานี้เป็นลักษณะของสัมมาวาจา แต่เมื่อว่าตามบาลีในพระสูตรนี้แล้ว ก็ได้แก่ ระวังไม่ให้บาปใหม่

ดำเนินความว่า เมื่อสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จประทับนั่งเสวยวิมุตติสุข ณ รมไม่มุจลินท์ ทรงเปล่งอุทานพระคาถาดังนี้ ครั้นล่วง ๗ วันแล้วเสด็จออกจากภายใต้มุจลินท์ ไปยังราชายคนพุกุญ์ ประทับนั่งเสวยวิมุตติสุขอีก ๗ วัน. ครั้นนั้นพานิช ๒ คน คือ คุปสเส กัลลิกะ ได้นำข้าวสาคูก้อนและสาคูผงเข้าไปถวาย สมเด็จพระผู้มีพระภาคทรงรับและทรงทำ

ภิกษาแห่งเต่าปลาก็มี แต่พวกที่สามารถจะรู้ธรรมได้มีมากกว่า พระอนุสาสนีจะไม่ไร้ผล แต่นั้นจึงได้ตั้งพระหฤทัยจักแสดงธรรม และทรงทำธรรมเทศนาธิษฐานตั้งพระพุทธปณิธานจักแสดงธรรม ประกาศพระพุทธศาสนาให้บริษัท ๔ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ซึ่งเป็นพุทธสาวกให้บริบูรณ์ และฉลาดรู้ชัดเจนในธรรมวินัยก่อน จึงจักปรินิพพาน แต่นั้นจึงทรงเลือกบุคคลที่จะรับ

ทรงแสดงข้อปฏิบัติเป็นสายกลาง พอดีพองามไม่ตึงจนเกินไป แต่ก็ไม่หย่อนจนเกินควร อันได้นำมาว่า มัชฌิมาปฏิปทา, ตอนกลาง ทรงแสดงถึงของจริงอย่างแน่นอน ที่เรียกว่าอริยสังข์ ๔, ตอนปลาย ทรงแสดงถึงผลแห่งการที่ทรงเทศนาในเบื้องต้นนั้นจบลงแล้ว พระอัญญาโกณฑัญญะได้ดวงตาเห็นธรรม กล่าวคือได้บรรลุคุณพิเศษเป็นพระโสดาบันนี้ เป็นเหมือนได้รับรองความ

เวลาที่สมควร ถ้าผู้ไปเดินถูกทางถูกที่แล้ว ย่อมจะถึงได้โดยสะดวกไม่จำเป็นต้องเสียเวลาหรือเปลืองทุนทรัพย์โดยมิใช่เหตุ เรือกลไฟที่เดินอยู่ในน่านน้ำ ถ้าเดินผิดร่องผิดทางก็ย่อมจะเป็นอันตราย เช่นโดนโสโครกหรือเกยแก่ง เกยหาด อาจได้รับผลร้ายถึงอุปปางก็มีได้ ถ้าเดินถูกร่องน้ำไม่ผิดพลาด ก็พ้นที่จะถึงสถานที่ต้องประสงคได้โดยสวัสดิ์ ในฝ่ายพระพุทธศาสนา การรู้จักทางปฏิบัติ

ในทางที่ชอบ สัมมาวาจาอะไร พยายามแต่ในทางที่ชอบ สัมมาสดี ระลึกชอบ สัมมาสมาธิ ตั้งใจชอบ ประมวลเป็นข้อปฏิบัติ ๘ ประการด้วยประการดังนี้.

สัมมาทิฏฐิประการที่ต้นนั้น เมื่อแสดงโดยสาธารณนัยทั่วๆ ไปแล้ว ได้เห็นความเห็นตรงถูกต้องตามที่เป็จริง ไม่เห็นเขว นอกสู่นอกทางไปอย่างต่างๆ เช่นเห็นว่า ความเกียจคร้านไม่ทำอะไรเป็นความสุข อันที่แท้ผู้เกียจคร้าน

เห็นตรงเห็นชอบโดยนัยนี้ นับเป็นสัมมาทิฏฐิได้โดยปริยาย แต่เมื่อจะแสดงตามหลักบาลีที่มาแล้ว ทำนแก้ความเห็นไปในทางสูง คือเห็นตรงตามอริยสังข์-ธรรมทั้ง ๔ เช่นเห็นว่า ซาติ ชรา พยธิ มรณะ เป็นต้น เป็นทุกข์จริง ๆ ตมหาความทะเยอทะยานอยาก เป็นเหตุให้เกิดทุกข์จริง ๆ นิพพานเป็นธรรมที่ระงับทุกข์ได้จริง มรรคมองค์ ๘ ซึ่งมีสัมมาทิฏฐิเป็นต้น เป็นทางปฏิบัติให้ถึง

ปราศรัย ไม่เจรจาถ้อยคำที่หยาบคาย นี้เป็นประการหนึ่ง และไม่เจรจาเพื่อเจ้อต่าง ๆ ซึ่งเป็นคำโปรยเสียซึ่งประโยชน์มหาธรรมมิได้นี้ก็เป็นอาการอีกอันหนึ่ง อาการทั้ง ๔ อย่างนี้เป็นลักษณะของสัมมาวาจา แต่เมื่อจะรวบรวมกล่าวอย่างกว้างๆ แล้ว ได้แก่คำพูดที่ไม่ทำให้เสื่อมเสียประโยชน์ตนและประโยชน์ท่าน จัดเป็นสัมมาวาจา เจรจาชอบ.

มินเมานานาประการ เป็นผู้หาเลี้ยงชีพแต่ในทางสุจริตที่ชาวโลกเขานิยมกัน ว่าไม่ผิดศีลธรรมดังกล่าวแล้ว เช่นนี้จัดเป็นสัมมาอาชีวะ.

สัมมาวาจาอะไร พยายามชอบนั้น ได้แก่พากเพียรประพฤติแต่ในทางที่ดี เมื่อรู้ว่าการใดเป็นความดีความงาม แม้จะเป็นของทำยากหรือต้องฝืนใจทำ แต่เมื่อได้คำนึงถึงคำว่า คนจะล่วงทุกข์ได้เพราะความเพียร ก็คิดหาอุปบาย

เกิดขึ้น เพียรขจัดบาปเก่าที่เกิดขึ้นแล้วให้หมดไป เพียรบำเพ็ญบุญกุศลที่ยังไม่เคยมีให้มีขึ้น และเพียรรักษาบุญกุศลที่เคยมีอยู่แล้วไม่ให้เสื่อมเสียไป เช่นนี้จัดเป็นสัมมาวาจาอะไร พยายามชอบ.

สัมมาสดีนั้น ได้แก่ระลึกไปแต่ในเรื่องอันจะทำให้ใจให้เยือกเย็นสงบระงับ ไม่ทำให้ใจให้เดือดร้อนฟุ้งซ่าน ดังตัวอย่างที่ท่านแสดงไว้เป็น ๔ ประการ คือ

กตภิกชพุทธบริโภคแล้ว พานิชทั้ง ๒ นั้น ได้ถวายตนเป็นอุบาสกถึงพระพุทธกับพระธรรมเป็นรัตนะเป็นครั้งแรก, ครั้นล่วง ๗ วันแล้วเสด็จพุทธดำเนินจากคองไม้ราชายคนพุกุญ์ กลับคืนยังไม้รัชปาลนิโครธอีก ทรงพระดำริถึงธรรมที่พระองค์ได้ทรงบรรลว่าเป็นของลึกซึ้ง ยากที่ผู้อื่นจะรู้ตามได้ แต่อาศัยพระมหากรุณาหากเข้ามาดักเตือนพระหฤทัย จึงพิจารณาถึงอุปนิสัยของสัตว์ ก็ทรง

พระธรรมเทศนา ที่สุดทรงเห็นว่าปัญญาจักซึ่งทั้ง ๕ เป็นผู้มออุปนิสัยสามารถจักรู้ธรรมได้ แต่บัดนี้เธออยู่ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสี จึงเสด็จสัจจรไปโดยมรรคา ได้พบอุปกาชีวิต ได้ทรงปราศรัยพอสสมควรแก่กรณีแล้ว เสด็จหลีกไปถึงที่อยู่ของปัญญาจักซึ่งได้สนทนาปราศรัยจนปัญญาจักซึ่งทั้ง ๕ มีความสำคัญในอันที่จะสดับพระธรรมเทศนาแล้ว จึงได้ตรัสปฐมธรรม-

ตรัสรู้ของพระองค์ ข้อความเพียงเท่านี้เป็นใจความสังเขปในพระสูตรนี้ ต่อแต่นี้ จักได้อธิบายขยายเนื้อความสังเขปนั้นออกให้พิสดาร พอสสมควรแก่กาลเวลา.

บุคคลทั้งหลายผู้ประกอบไม่ว่าจะประกอบกิจการงานอะไร จะถึงความสุข ความเจริญเป็นผลได้ ต้องอาศัยดำเนินตนถูกต้อง ไม่เช่นนั้นผลที่ประสงค์ก็ไม่

ว่าอย่างไรถูกอย่างไรผิด อย่างไรอ้อม อย่างไรตรง ก็เป็นสำคัญเช่นนั้นเหมือนกัน เพราะฉะนั้นในเบื้องต้นแห่งพระสูตรนี้ สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า จึงทรงคัดค้านทางอันผู้ปฏิบัติซึ่งหวังต่อความสิ้นทุกข์ ไม่ควรดำเนินไว้ ๒ ทาง คือ กามสุขัลลิกานุโยค ความปฏิบัติหมกมุ่นอยู่ในทางกามสุข ๑ อัตตคิลมถานุโยค ความประพฤติปฏิบัติทรมานตนในทางที่ไร้ประโยชน์ ซึ่งเป็นการทำตน

ย่อมได้รับทุกข์ในภายหลัง ส่วนผู้ขยันไม่เกียจคร้าน แม้เบื้องต้นจะได้รับความสะดวกลำบากไม่สำราญ แต่ภายหลังกลับตรงกันข้าม เหมือนอย่างคำว่า "ไฟร้อนจะนอนเย็น ไฟเย็นจะคืนตาย" หรือเห็นว่าความประพฤติทุจริตมีประหัดประหารแย่งชิงกันเป็นต้น เป็นเหตุให้ได้รับผลคือความทุกข์เดือดร้อนทั้งในปัจจุบันนี้ และภายหน้า แม้จะได้รับสุขจากการประพฤติทุจริตนั้นบ้าง ก็เป็นความสุขที่

นิพพานได้จริง ความเห็นตรงตามของจริงทั้ง ๔ ประการนี้จัดว่าเป็นสัมมาทิฏฐิ ความเห็นชอบ.

สัมมาสังกัปปะนั้น มีบาลีระบุไว้ชัดเจนว่า ได้แก่ความดำรินอันจะออกไปเสียจากมารมณ คคือเรื่องอันจะทำให้เกิดความรัก ความใคร่ ดำริในอันจะไม่ปองร้ายพยาบาทใครๆ และดำรินอันจะไม่เบียดเบียนข่มเหงผู้อื่นหรือสัตว์อื่น

สัมมาสัมมันตะ การงานชอบนั้น ได้แก่ทำการงานในทางที่ชอบ ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนและผู้อื่นให้ต้องรับทุกข์โทษเดือดร้อนในภายหลังในพระบาลี ท่านยกตัวอย่างไว้ ได้แก่การงานที่ไม่เกี่ยวกับล้างผลาญตัดรอนสัตว์ที่มีชีวิตให้ตาย ไม่เกี่ยวกับบอหินนาทาน การตั้งใจลักทรัพย์ที่เจ้าของหวงห้าม ไม่เกี่ยวกับกาเมมิชชาจาร ความประพฤติผิดในบวรภรรยาของผู้อื่น นี้เป็น

หากเพียรพยายามทำไปจนสำเร็จ หรือตามความสามารถของตนโดยไม่ทอดอเมื่อรู้ว่าการใดเป็นความชั่วเสียหาย อันจะนำตนเองและผู้อื่นตั้งต้นแต่ครอบครวัหรือผู้ที่เกี่ยวข้องให้เสื่อมเสียเป็นความทุกข์ยากในภายหลัง แม้จะเป็นสิ่งที่พอใจให้เกิดความสุขความสนุกบ้างเล็กน้อยในเวลาทำ ก็หาอุปบายหลีกเลี่ยงบังคับใจไม่ให้เป็นไปในอำนาจแห่งความเสียซึ่งตนรู้สึกอยู่ แม้หากความเสีย

ระลึกไปในร่างกายหรือสิ่งที่เนื่องอยู่ในร่างกาย เช่นลมหายใจเข้าออกเป็นต้น ซึ่งเรียกว่ากายานุปัสสนาสติปัญญา ๑ ระลึกไปในเวทนา คือสุขทุกข์และอกุทกขมสุข ซึ่งเรียกว่า เวทนานุปัสสนาสติปัญญา ๑ ระลึกตรวจดูไปตามจิต ซึ่งมีอาการเป็นอย่างไร ก็จะทำสมาธิหรือปล่อยใจ ก็กำหนดรู้ไปตาม เรียกว่า จิตตานุปัสสนาสติปัญญา ๑ ระลึกไปในธรรมอันได้แก่เรื่องที่เกิดกับใจ จะเป็น

ส่วนที่ดีก็ตาม ส่วนชั่วก็ตาม มีสติกำหนดรู้เท่าตามไปด้วย เรียกว่าธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน ๑ ลักษณะการทั้ง ๔ นี้ รวมเรียกว่าสติปัฏฐาน สติที่ระลึกไปแต่ในอารมณ์ที่ชอบ มีสติปัฏฐาน ๔ เป็นต้นเช่นนี้ เรียกว่าสัมมาสติ ความระลึกชอบ.

สัมมาสมานินัน ได้แก่การรู้จักทำใจให้สงบจากเรื่องยุ่งเรื่องร้อนต่างๆ

พระพุทธรูป

ดำเนินตาม อันผู้จะได้บรรลุคุณพิเศษกล่าวคือพระนิพพานได้ ความปฏิบัติต้องตรงดิ่งตามมัชฌิมาปฏิปทา คือมรรคทั้ง ๘ ประการดังแสดงแล้ว จะไกลหรือเขวไปทางใดทางหนึ่งเป็นไม่ถูก อันที่จริงทางปฏิบัติในพระพุทธศาสนาเมื่อพิจารณาไปจริงๆ แล้ว ย่อมมีไม่มากเลยต้องเป็นทาง ๘ อย่างนี้ทางเดียว แต่ข้อสำคัญอยู่ที่ความปฏิบัติให้ตรงให้ถูก พวกเราเหล่าพุทธบริษัท ซึ่งไม่ค่อย

พระพุทธรูป

อย่างโน้นข้างอย่างนี้บ้าง เป็นการยุ่งยากไม่ใช่่น้อย ส่วนความปฏิบัติทางใจ ถ้าตั้งใจลงเป็นหนึ่งแล้ว มรรคทั้ง ๘ ก็น่าจะสมบูรณ์ เพราะฉะนั้น การดื้อนจิตให้ดำเนินอยู่ในทางทั้ง ๘ เมื่อตรงดิ่งจริงๆ ก็น่าจะปฏิบัติได้ไม่เกินวิสัย.
อนึ่ง การทำอะไรทุกอย่างทุกประการ ถ้าทำด้วยความย่อหย่อนเฉื่อยชาหรือทำๆ หยุดๆ ผลย่อมเสีย หากจะมีได้ก็ชั่ว หรือถ้าทำหักโหมเกินไปจนไม่เป็น

พระพุทธรูป

ควรดำเนินประพฤติปฏิบัติตั้งพรณนานาโดยนัยนหลัง มัชฌิมาปฏิปทาที่แสดงมานั้นแหละ ย่อมเป็นจักขุกรณี ญาณกรณี คือเป็นเหตุทำจักขุทำญาณให้รู้ของจริงตามความเป็นจริง เป็นไปเพื่อความสงบ ความรู้ยิ่ง ความรู้แจ้ง และนิพพาน.
ชำแรกแหะอวิชชาซึ่งปกปิดธรรมไม่ให้ปรากฏแจ่มแจ้งได้ ดังนี้.
อันธรรมดาสี่ทั้งหลายทั้งปวงซึ่งเป็นไปอยู่ในโลก ย่อมมีสิ่งอันเป็นคู่กันอยู่

พระพุทธรูป

เป็นทุกข์เป็นสุขคละปนยุ่งยากกันอยู่ มูลอันสำคัญก็เพราะยังไม่รู้ตรงตามคติธรรมดา.
อนึ่งตามธรรมดาของคนเรา อักภาพร่างกายย่อมต้องมีทุกข์ เช่น แก่เจ็บตายครอบงำประจำอยู่ ซึ่งนับว่าเป็นทุกข์กายชั้นหนึ่งแล้ว ถ้าผู้ไม่รู้ตรงตามคติธรรมดา ย่อมต้องเพิ่มทุกข์ทางใจขึ้นอีกชั้นหนึ่ง ทุกข์ทั้ง ๒ ชั้นนี้ ทุกข์ชั้นนอกคือทางกายเป็นข้อที่แก้ไม่ได้ เพราะมีประจำแก่สังขารทั่วไป ส่วนทุกข์

พระพุทธรูป

สมุทฺยธมฺมํ สพฺพนฺตํ นิโรธธมฺมํ
สิ่งอะไรๆ ที่ปรากฏเกิดมีขึ้นแล้ว สิ่งทั้งปวงนั้นมีความดับความหมดเป็นคู่ๆ กัน ความรู้เช่นนี้เป็นความรู้เบื้องต้นในพระพุทธศาสนา พระอัญญาโกณฑัญญะเป็นองค์แรกที่ได้รู้ตามสมเด็จพระบรมศาสดา เป็นองค์พยานในความตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณของพระบรมศาสดา จัดว่าเป็นปฐมสาวกในพระพุทธศาสนา แต่นั้นตามใน

ประสงค์ใจให้ดำเนินไปแต่ในเรื่องที่เย็นที่สงบ เช่นพระพุทฺคุณธรรมคุณและสังฆคุณ เป็นต้น จนสงบดิ่งแน่วไปในทางเดียว ไม่วอกแวกคั่นร่นไปต่างๆ เหล่านี้ล้วนเป็นอาการของสัมมาสมาธิ แต่ตามพระบาลีท่านเจาะจงไว้ว่า ทำใจให้สงบจากกามารมณ์ และอกุศลธรรมทั้งหลาย ด้วยเจริญฌานทั้ง ๔ ให้เกิดขึ้น จัดว่าเป็นสัมมาสมาธิ ความตั้งใจชอบ.

พระพุทธรูป

ได้ปรากฏว่าได้ตรัสรู้มรรคผลพระนิพพานในเวลานี้ ก็น่าจะเป็นเพราะยังปฏิบัติดำเนินไม่ถูกทาง ปฏิบัติไม่บริบูรณ์เต็มทีในมรรคทั้ง ๘ ประการนี้ กล่าวคือได้บ้างเสียบ้าง บางทีวันนี้ได้ แต่พรุ่งนี้กลับพร่องไป ซึ่งเป็นการไม่บริบูรณ์และเป็นนิตย์เสมอไปได้ กล่าวคือยังไม่ทำมรรคให้เป็นมัคคสมังคีกลมเกลียวเป็นสายเดียวกันได้ ผลที่จะพึงได้รับจึงไม่ถึงที่สุด.

พระพุทธรูป

อันได้พักผ่อน การที่ทำนั้นก็ไม่สำเร็จผลได้เหมือนกัน เพราะผู้ทำต้องพัก กล่าวคือป่วยไข้ได้ทุกข์เสียในระหว่างการทำอะไรทั้งหมด อันจะสำเร็จผลได้ อย่างงดงาม ต้องทำพอดีพองาม ที่เรียกว่าเดินสายกลาง มีคำเปรียบเทียบไว้ว่าเหมือนอย่างพิณ ๓ สาย ถ้าสายหย่อนเกินไป ดิคก็ไม่ดัง หรือถ้าตึงเกินควร ดิคเข้าก็ขาด ต้องพอดีพอเหมาะ กล่าวคือไม่หย่อนนักไม่ตึงนัก เสียงพิณจึงจะ

พระพุทธรูป

อย่างหนึ่ง คือจริงกับไม่จริงหรือถูกกับผิด บุคคลผู้เล่าเรียนศึกษาวิชาต่างๆ ก็โดยความมุ่งหมายเพื่อจะรู้จริงรู้ถูก บำบัดความรู้ไม่จริงความรู้ผิด เพราะการรู้ถูกย่อมนำไปสำเร็จประโยชน์ที่ดีที่ชอบ ให้ได้รับความสุขความปลอดโปร่งใจเป็นผล ความรู้ผิดพลาดย่อมให้เสื่อมเสียประโยชน์หลายประการ อย่างต่ำๆ ก็ทำให้เสียเวลา เช่นแพทย์ผู้จะรักษาโรคได้ดี ก็เพราะหยั่งคาคูรู้สมุฏฐานของ

พระพุทธรูป

ชั้นในคือทางใจ ถ้าผู้ปฏิบัติมารู้เท่าทันรู้ตรงตามคติธรรมดาอาจจะดับเสียได้ การปฏิบัติในทางพระพุทธศาสนา ที่ว่าเพื่อพ้นทุกข์ ทุกข์นั้น ก็คือพ้นทุกข์ใจนั่นเอง แต่การจะทำให้พ้นทุกข์ได้ ก็ต้องอาศัยรู้จักคติธรรมดา ที่เป็นอย่างสูง ก็คือรู้จักอริยสัจจ์ ๔ ซึ่งได้แก่ทุกข์ความไม่สบายใจ สมุทัย เหตุอันให้เกิดทุกข์ นิโรธ ความดับทุกข์ อันเป็นความสุข มรรคข้อปฏิบัติอันจะให้ถึง

พระพุทธรูป

พระสูตรว่าเกิดมหัศจรรย์ต่างๆ มีแผ่นดินไหวเป็นต้น เทวดามารพรหมต่างเลื่องลือบอกเล่ากันต่อๆ ไป ฝ่ายสมเด็จพระบรมศาสดาก็ได้ทรงเปล่งพระพุทธอุทานว่า **อณฺเวยสิ วต โภ โกณฺยาณฺโณ. อณฺเวยสิ วต โภ โกณฺยาณฺโณ** ความว่า โณณฑัญญะ ได้รู้แล้วหนอ โณณฑัญญะ ได้รู้แล้วหนอ ซึ่งหมายความว่ารู้จริงเห็นจริงในอริยสัจจ์ทั้ง ๔ มีอรรถาธิบายตั้งพรรณนานามา ได้แสดงมาใน

ข้อปฏิบัติทั้ง ๘ ประการ ซึ่งได้อรรถาธิบายมาโดยสังเขปนี้ เป็นมัชฌิมาปฏิปทา เป็นข้อปฏิบัติที่ผู้หวังความหมดทุกข์จะพึงดำเนินไปให้เต็มสติกำลัง เพราะทางทั้ง ๘ ประการนี้ สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าได้เคยทรงปฏิบัติดำเนินมาก่อนแล้ว เมื่อทรงเห็นว่าเป็นทางที่เหมาะสมที่ถูกและสมควรเป็นทางที่ให้บรรลุผลที่สุดในพระพุทธศาสนา จึงได้ทรงตรัสบอกแนะนำสั่งสอนให้ผู้อื่น

พระพุทธรูป

อนึ่ง มรรคทั้ง ๘ ประการนี้ ล้วนเป็นวิถีทางดำเนินของใจ และใจเป็นของอยู่ที่คนแห่งบุคคล ดูก็น่าจะบังคับบัญชาได้ ถ้าใจดวงเดียวคิดดวงเดียวดื้อนให้ดำเนินอยู่ในทางทั้ง ๘ แล้ว ความวิริตดเว้นแห่งจิตก็คงจะเกิดขึ้นในมรรคทั้ง ๘ โดยขณะเดียวกันเป็นมัคคสมังคี คือมรรคพร้อมมูลกันเกิดขึ้น ไม่ต้องทำอะไรให้มากมาย เหมือนอย่างการงานทางกายที่มีมากอย่าง ซึ่งจำต้องทำ

พระพุทธรูป

ดั่งไฟระเภาฟุ้ง ใช้อุปมานี้ฉันใจ การกระทำอะไรทุกๆ อย่าง ตลอดถึงความประพฤติปฏิบัติในทางพระศาสนา ก็ต้องการความพอดีพองามดำเนินเป็นสายกลางอยู่เช่นนั้นเหมือนกัน ดังคำพร่ำสอนอันมีอยู่ว่า “ความเป็นผู้รู้จักประมาณคือความพอดี ย่อมให้สำเร็จประโยชน์ได้ในกาลทุกเมื่อ” อาศัยเหตุนี้เป็นที่ตั้ง สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า จึงได้ทรงยกมัชฌิมาปฏิปทาขึ้นแสดงว่า เป็นทาง

พระพุทธรูป

โรคและสรรพคุณยา อันจะพึงบำบัดตรงกับโรค ดังนี้เป็นตัวอย่าง จึงสามารถแก้กันโรคภัยไข้เจ็บได้ ความรู้ถูกรู้ตรงนี้ ยิ่งมีมากเพียงใด ย่อมนำไปได้รับความสุขความเจริญมากขึ้นเพียงนั้น แม้นในฝ่ายพระพุทธศาสนา ซึ่งสมเด็จพระบรมศาสดาทรงโอวาทสั่งสอนไว้โดยประการต่างๆ โดยพุทธประสงค์ที่เป็นอย่างสูง ก็รวมอยู่ที่ต้องการให้รู้ตรงตามคติธรรมดา เพราะคนทั้งหลายที่ยังต้อง

พระพุทธรูป

ความดับทุกข์ ทั้ง ๔ ประการนี้ เป็นของจริงแท้แต่ละอย่างๆ เป็นสิ่งที่ผู้ปฏิบัติจำต้องพิจารณาและปฏิบัติให้รู้จริงเห็นจริงด้วยตนเอง จึงจะได้บรรลุผลคือความสุขอย่างยอดเยี่ยมในทางพระพุทธศาสนา สมเด็จพระบรมศาสดาเมื่อทรงแสดงอริยสัจจ์ ๔ จบลงแล้ว พระอัญญาโกณฑัญญเถรเจ้า ซึ่งเป็นหัวหน้าในเหล่าพระภิกษุเบญจวัคคีย์ ได้เกิดความรู้ด้วยปัญญาว่า **ยงฺกิลฺลฺจ**

พระพุทธรูป

ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร พอสสมควรแก่เวลา ด้วยประการฉะนี้.

พระพุทธรูป